

65 A tiť jsú mě na svú čest, vieru vzali,
a tak jsú mě hanebně velmi osěkali.
A žělíž sě tobě, náš z Prahy králi!

A všekoť já toto mám pro pěknú Aničku,
ještoť mi jest dala perlovú tkaničku,
a za toť jí slůžím svú milú hlavičku!

70 A ještět já více mám pro pannu Maruši,
a onať mě vzala na svú milú duši,
a tak jest mě vzala na svú milú duši.

A protoť já pravím starému, mladému,
a kto kolivěk vládne u poli sám sebú:
75 Nedávaj sě žádný na takovú vieru.

15 *budeva* (duál) budeme – 30 *samostřil* kuše, samostřil; *znapínavše* napjav (jeden po druhém) – 31 *spolem sě sebrali* shromáždili se – 35 *jměte* zajměte – 36 *čěle* jistě, vskutku – 46 *vieru zastavujem* dáváme čestné slovo – 51 *zdržali* dodrželi – 52 *neběhaj* neutíkej – 57 *a žělíž pod klejtem* a žel, ač měl glejt – 62 *hnánie* útok – 66 *žělíž sě tobě* polituj

LYRIKA DUCHOVNÍ

Duchovní píseň má mnohem starší tradici než ostatní česká lyrika. Duchovní písně (Hospodine, pomiluj ny a Svatý Václave) stojí již na samém prahu naší národní literatury, avšak tento literární druh nemohl být pěstován intenzivněji, dokud latina zůstávala výhradním bohoslužebným jazykem. Proto teprve husitské hnutí podnítilo u nás rozkvět duchovní písně; ze 14. století nelze uvést duchovních písní v nejužším slova smyslu více než tři: *Buoh všemohúci*, *Jezukriste, štědrý kněže* a *Zdráva, královno slavnosti*. První z nich byla snad původně písní velikonoční. Složena byla již v 1. polovině 14. století a postupně byla rozšiřována tak, že nabyla rázu obecné písně prosebné. V posledních přidaných strofách je již ohlas církevního schismatu. Zpívala se v kostele při kázání a při procesích – tak je dosvědčena na př. u Waldhausera. Druhá píseň vznikla v 2. polovině 14. století, r. 1408 se připomíná již jako stará; zpívala se při podobných příležitostech jako Buoh všemohúci a podobně také byla stále doplňována a měněna. Třetí píseň vznikla úpravou starší modlitby na začátku 15. století a patří k prvním českým písním mariánským.

Zvláštním lyrickým druhem byly t. zv. plankty čili pláče P. Marie pod křížem, útvary spojující projev lyrický a dramatický, neboť se předváděly mimicky na Velký pátek v kostelích. Ze staročeských planktů je nejcennější *Pláč Panny Marie*, začínající slovy „Pláči mému hodina“. Je to výňatek z rozsáhlejší skladby. Bolest P. Marie je v něm vystižena formou čistě lyrickou, hudebně i stroficky velmi umělou.

Dvě písně zaujmou složitou symbolikou; je to *Mistr Lepič* a *Kocovník*. – Mistr Lepič je symbolická básně vyjadřující kult hostie proměněné v tělo Kristovo. Lepič (hrnčír) je symbolem Boha, malá látka znamená tělo Kristovo v eucharistii, šesterá věc pak milosti, jichž se Kristovým prostřednictvím dostává všem lidem. – Kocovník je rovněž sym-

bolická báseň o stvořitelském a vykupitelském díle božím; Bůh je označen symbolem kožišníka, jenž stvořil pro duši tělo (kožich).

Písni s náměty náboženskými přibylo v tomto období i přechodem epických látek k písňové formě a stykem s písní milostnou. – Tak vznikla *Píseň o Dorotě*, jež zpracovává lyrickou formou legendu o sv. Dorotě. Stejnou strofickou formu a nepochybně i stejný nápěv měla píseň latinská, obsahově celkem shodná, Dorothea beata, v níž čteme akrostich „Dorothea virgo beata, Nicolai suspice vota.“ – Stykem s milostnou poesii vznikla na př. píseň *Otep myrry*. Tato skladba je vložena do úst dívky, která je symbolem křesťanské duše toužící po Kristu nebo spíš symbolem církve. Zakládá se na motivech Velepísně Šalamounovy i na slovech jejího nejstaršího českého překladu. Styk náboženské lyriky s lyrikou milostnou je někdy tak těsný, že v jednotlivých případech nelze rozhodnouti, zda jde o píseň duchovní (z kultu P. Marie) či o píseň milostnou, jak je tomu u i milostné písně *Slovce M.*

BUOH VŠEMOHÚCÍ

Buoh všemohúcí
vstal z mrtvých žádúcí!
Chvalmež boha s veselím,
toť nám všem Písmo velí!

5

Kyrieieison.

Ležal tři dni v hrobě,
dal prokláti sobě
bok, rucě, nožě obě,
na spasenie tobě.

10

Kyrieieison.

Jezukriste, vstal si,
nám na příklad dal si,
žeť nám z mrtvých vstáti,
s bohem přebývati.

15

Kyrieieison.

Maria žádúcie,
z nebes rōžě stkvúcie,
pros za ny hospodina,
svého milého syna!

20

Kyrieieison.

Pane náš Ježíši,
uslyš svoji říši,
nás hříšné křesťany,

25 pro tvé svaté rány.
Kyrieleison.

Svaté Maříe synu,
otpusť hříšným vinu,
pane Jezukriste,
jenž si vstal zajisté.

30 Kyrieleison.

Ó králi nebeský,
uslyš svůj lid český,
zbav nás nůžě této,
daj nám dobré léto!

35 Kyrieleison.

Uslyš naše hlasy,
daj pokojné časy,
Jezukriste, králi,
ať tě tvój lid chválí!

40 Kyrieleison.

Otpusť naše zlosti,
všech nás bludův zprosti!
Daj nám pro svú dobrotu
svaté cirkve jednotu!

45 Kyrieleison.

Všichni světí proste,
nám toho spomozte,
bychom s vámi bydlili,
Jezukrista chválili.

50 Kyrieleison.

41 *zlost* zlý skutek – 47 *spomozte* pomozte – 48 *bychom bydlili* abychom přebývali,
pobývali

JEZUKRISTE, ŠTĚDRÝ KNĚŽE

Jezukriste, štědrý kněže,
s uotcem, duchem jeden bože,
tvoje štědrost naše sbožie.

Kyrieleison.

- 5 Ty si nyní zde před námi,
tvoje tělo, svaté rány:
spasiž, tvorče, své křestany.
Kyrieleison.
- 10 Ty si svú krev prolil za ny,
z věčné smrti vykúpils ny,
odpuštiž nám naše viny.
Kyrieleison.
- 15 Anjelé jdú zpievajúce,
svého tvorca hládajúce,
chválu jemu vzdávajúce.
Kyrieleison.
- 20 Svata Maří, božie máti,
daj nám svého syna znáti
a s ním v ráji přebývati.
Kyrieleison.
- Křikněm všichni k hospodinu,
ať odpustí naši vinu
dá nám nebeskú dědinu.
Kyrieleison.
- 25 Stvořiteli mého těla,
rač zbaviti zlého diela,
přěj duši, by tě viděla.
Kyrieleison.
- 30 Svata Maří, přístup k súdu
s uotcem, synem k svému lidu,
dřieve nežť já dušě zbudu.
Kyrieleison.
- 35 Pójdem, pójdem, buoh před námi,
bychom byli tvorci známi,
zdat sě smiluje nad námi.
Kyrieleison.
- A ktož tu pieseň zpievají,
neb ji věrně poslúchají,

tři sta dní odpustkuov mají.
40 Kyrieleison.

Ujměmž všichni za ten pramen,
ať nás nejže věčný plamen,
uslyš, Jezukriste, amen.
Amen. Amen. Amen.

3 sbožie bohatství - 9 za ny za nás - 23 dědina dědictví - 31 zbudu pozbudu -
41 ujměmž uchopme - 42 nejže (nářeční za nežže) nežhne, nepáli

ZDRÁVA, KRÁLEVNO SLAVNOSTI

Zdráva, králevno slavnosti,
očistnice naše zlosti,
ciesařovno nebeská!
Ochotnět řeč andělská
5 tebe pozdravila:
Zdráva, plná milosti,
povědělt jest s radostí
archanděl ten Gabriel.
Inhed král Emanuel
10 všechny viny shladil.
Počalas pána boha,
spasitele všeho světa,
pannú jsi ostala.
Velmi krásný květ z květa
15 za spasenie všeho světa,
synas porodila.

Ty nebe všeho pána,
nade všechny vybrána
Cherubín i Serafín,
20 přemocný Benjamín
ctné lože zvolil jest.
Tě okršlek slunečný
obklčil jest s milostí,
krása věčná slunečná,
25 nohám jeho poddaná,
jenž všemu kralije.
Síla, tělo i božství,
vyšla svatá Trojicě,
z čistého životka.

30 Plačtivých utěšení,
svrchnieho krále složení,
trón si Šalomúnov.

Tys předrahý ten kámen,
jímž hasne věčný plamen;
35 hříšný v tobě milost má,
kvietie všeho přemocná,
panno bez úraza!
Brána zlatá věčná ty,
koruna panenská jsi,
40 počátek i skončení,
daj srdciem utěšení
mocí všie sladkosti!
Matko božie přěsvatá,
těla svého přěčistá,
45 mořská hvězdo světlá,
ty perla jsi panenská,
ty vinicě andělská,
schrána všie čistoty!

Ó Maria, květov květ,
50 opatř tento smutný svět,
poruč nás svému synu,
ať nám odpustí vinu,
matko i děvice!
Vediž ny u bydla tvá,
55 neb si panna nebeská,
i v andělské radosti
zbav ny hříšné žalosti,
ohni všie milosti!
Z tvé milosti přědivné
60 ať nás boží hněv mine,
nebuď nám hněvíval!
Na poslední hodinu
přimluv se k svému synu,
matko milostivá!

2 *očistnice* očistitelko; *zlost* zlý skutek, hřích – 9 *Emanuel* (z hebr. Emmánúél = s' námi Bůh) v bibli jméno Kristovo, značící spojené božství a člověčenství; Iz. 7,14; Mat. 1,23 – 19 *Cherubin*, *Serafin* názvy kūrů andělských – 20 *Benjamin* nejmladší syn Jakubův, zakladatel pokolení židovského (postava biblická; zde jeho jména užito patrně pro rým) – 22 *okršlek slunečný* paprsky slunce – 31 *svrchnieho krále složení* nebeského krále lůžko, stánek –

PLÁČ PANNY MARIE

- Pláči mému hodina,
když já vizi svého syna
na kříži stojíce.
Túho moje veliká,
5 veselé mé vše poniká
na tvé muky zřiece.
- Synu můj jediný,
trpíš muky bez viny
a jsa tvořec nevinný,
10 tvój živótek pravdy plný.
Auvech, moje žalosti
i veliká pakosti!
Južť já hořě mám dosti,
přěstanúc mé všie radosti.
- 15 Synu můj jediný,
kakú máš muku!
Kvietku můj stradúci,
jiezvy máš v rukú!
Vezři na mě jedínú:
20 srdce mé hoři.
Na svú matku smúcenú
oči otvoři,
- na svú velmi smúcenú
i přielíš pohubenú,
25 synu můj laskavý!
Když já vizi tvój bok proklaný,
tvoje tělo svaté
na kříži rozpaté,
veliké máš rány
30 za ny, hřiešné křestány.
- Jemu odpustite,
mě samu jměte,
mě zaň ukřižujte,
chciť ráda trpěti

35 za syna milého,
boha pravého.
Pyčte všickni hořě mého,
nemohuť skončeti.

40 Auvech, kako sě zapálá
syna mého čest i chvála!
Pakost mi sě jest stala,
když sem toho doždala.
Pyčte všickni hořě mého,
syna mého laskavého,
45 Jezukrista nebeského,
jenž chce za ny umřieti,
za všě křestány!

2 *vizi* vidím – 4 *túha* žalost, zármutek – 5 *veselé* radost; *poniká* hyne, pomíjí – 6: když
hledím na tvé utrpení – 12 *pakost* strast – 16 *kakú* jakou – 17 *stradúci* strádající – 19 *jedinú*
jedinkrát – 21 *smúcený* zarmoucený – 22 *otvoři* otevři – 24 *pohubený* zničený – 30 *ny* nás –
32 *jměte* zajměte – 37 *pyčte* litujte – 39 *kako* jak; *zapálá sě* zapaluje se, *plane* – 42 *sem* dož-
dala dočkala jsem se

MISTR LEPIČ

Slýchal-li, kto práv při vieřě,
také divy ot hrnčieřě,
jakož tento
múdrý, jenžto
5 nazývá sě Lepič? Věz to:

Slepil velmi malú látku,
dal z nie dosti všemu sňatku,
anjelskému
i rajskému,
10 vedlé toho i zemskému.

Viz, kterým ji darem daří!
Šesterá věc v jedné tváři:
víno s medem,
mléko s stredem
15 a smetana s bielým chlebem.

Dal jí jedné dievcě vlásti
řka: Krmiž každého zvlasti,

tak starého
i mladého,
20 velikého i malého.

Jenž sem zval, tiť nechtie přijíti.
Vynda kaž všem vóbec vníti,
nemocnému,
belhavému,
25 slepému i pocěstnému.

Nemocné, trudné na stranu
sázěj, krmieci smetanú,
biedné medem,
slepě stredem,
30 daj pocěstným víno s chlebem.

1 *práv při vieře věřící* – 2 *ot hrnčieře* o hrnčířovi; srov. Jer. 18, 6 a jinde – 6 *malú látku* t. j. tělo Kristovo i církev – 7 *sňatek* sbor – 12 *tvář* podoba – 12-15: symboly božské milosti – 14 *stredem* strdím, medem – 16 *jedné dievcě* t. j. Panna Maria i církev Kristova – 17 *zvlasti* zvláště – 21 *jenž jež* – 21-25: podle Mat. 22 – 22 *vynda* vyjda; *vníti* vejíti – 27 *sázěj* posazuj – 30 *víno s chlebem* symbol těla a krve Kristovy, přijímání

KOCOVNÍK

Znamenajte všichni mistři:
Jeden kocovník z své chytři
sšil mi kožich nepřěměřě
pravý mi v čas při méj vieře.

5 Chodila sem v něm toliko
let nádcěte několiko,
však sem ho nezapsovala,
tak krásen, jakž sem jej vzala.

10 Z jedné kóžě hranostaje
z něho sobě kožuch skráje:
mně můj ostal cěl, biel, krásen,
tak jakž sem jej vzala řásen.

Učinil oba čřvena,
jako u broci zbarvena.
15 Svój kožuch vzvlékl na lva, orla,
na člověka i na vola.

Vzvlékl na člověka rozením
a na vola umořením,
na lva, když vstal z mrtvých mocně,
20 na orla tehdy, když vzročně

vstúpil z zřejma na nebesa –
ottad přide mečem třasa,
v tom kožišě seđe súdě:
před ním stanem všichni v trudě.

Nadpis: *kocovník* kotcovník, kramář – 2 *z chytři* z chytrosti – 3 *sšil ušil*; *kožich* zde obrazně: lidské tělo; *nepřeměřě* bez měření – 6 *nádcete* přes deset – 7 *nezapsovala* nezašpinila, neposkvrnila – 10 *sobě kožuch skráje* symbol stvoření těla Kristova; *skráje* skrájel – 12 *řásen* řasnatý – 13: obrazně, míněna krev Kristova – 14 *u broci*, *brotec* mařina barviřská (*rubia tinctorum*), červené barvivo – 15 *vzvlékl* navlékl, oblékl – 15-16: Ezech. 1,5-10, Zjev. 4,6-7 – 20 *vzročně* v danou dobu, v určený čas – 23 *seđe* zasedne

OTEP MYRRY

Otep myrry mněť můj milý,
milujet mě z své všie síly,
a já jeho,
zmilelého,
5 proňžt netbám nic na jiného.

Můj milý mně biel, červen, krásen,
jako leteční den jasen.
To div z diva,
žeť sem živa,
10 proňžt se mě srděčko znímá.

Vstanúc i pójdu toho dle,
poptám sobě, proňžt mé srděčko mdlé
řkúc: batičku,
zmileličku,
15 zěv mi svú tvář, sokolíčku.

Jehožt má dušě miluje,
viděli ste, zda kde tu je?
Milost silná,
žádost pilná,
20 k němužt má mysl nemylna.

Když diech právě o puolnoci,
střět mě jeden z jeho moci,
tak neznámě
vzezřev na mě
25 vecět: Přenes mě v svém prámě.

Tehdy já naň vzezřech z nicě,
domněch sě svého panicě.
Řech: Kam koho?
A on: Toho,
30 jehož ty hledáš přemnoho.

4 *zmilelý milý* – 7 *leteční letní* – 10 *znímá sě* vzněcuje se – 11 *toho dle* pro toho – 12 *mdlé chřadne* – 13 *batičku miláčku* – 14 *zmileličku milovaný* – 15 *zěv zjev, ukaž* – 20 *ne-mylný neochvějný* – 21 *diech šla* jsem – 22 *střět* potkav – 26 *vzezřech* pohlédla jsem; *z nicě* ze zdola, po očku – 27 *domněch sě* domnívala jsem se, pokládala jsem za – 28 *řech* řekla jsem

DOROTO, PANNO ČISTÁ

Doroto, panno čistá,
tvój hod ctí cierkev svatá,
nebs ty dievka výborná,
bohem zvolená.
5 Cti, krásy i tvé čistoty
nemóž žádný vypsati,
jimižs ty ozdobena,
Kristu snúbená.
Radujíc sě s chotem svým
10 pomozíž nám tam smutným
k věčné radosti.

Teodoras otcě měla,
Teodora matka tvá;
ot nich jsúci stělena
15 Dorotús kršćena.
Králového řádu byli,
vše sbožie opustili,
vzdavše města i hrady
bohu slúžili.
20 V Kapadocí, vlasti v tej,
v Cézarii v tom městě
porodili tě.

Fabricius král ukrutný,
křestanóm jsa protivný,
25 tvé jest krásy požádal
i snúbcě zaslal,
slibuje bohatstvie mnohé,
zlato, kamenie drahé,
by jemu povolila,
30 Krista zapřěla.
Ale ty, dievka přěčistá,
u vieře jsúci stvrzena,
králem jsi zhržela.

Rozlítiv sě pohan lítý,
35 vymyslíl těžké muky,
jimiž tě bez milosti
kázal mučiti.
Bez studu dievku svázavše,
hanebně obnaživše,
40 bičováchu tak silně
to svaté tělo.
Tak ji přěvelmi tepiechu,
až potoci tečiechu
té krve nevinné.

Potom na pádla rozpěchu,
45 udicěmi trháchu
tělo jejie přěsvaté,
velice zbité.
Ohnivými pochodněmi
50 pálili prsi jejie
bezmála až do skončenie
pro jméno božie.
Když bieše mrtva napoly,
zavřechuť ji v žaláři
55 katové lítí.

Devět dní v žaláři byla
beze všeho pokrma;
jsúc tak velmi zmučena,
Kristem zlěčena.
60 Když ji přěd súdci vediechu,
jakžto záře zchodiechu

pěkností tváře jejie,
té stkvúcie rózě.

65 Spatřiv to súdcě nemilý,
velicě se podivi
dievčíemu zdraví.

Počět s ní sladčě mluviti,
Istivě chtě ji přelstiti,
byť se modlám klaněla
70 i v ně věřila.

Otpovědě ctná Dorota:
„Věřím já v Jezukrista,
s ním se budu kochati
na věčné věky.“

75 Zařvav pohan velmi lýtý
kázal tvář její zbíti
i hlavu stieti.

Když dievka na smrt kráćieše,
Teofilus zasmiev se,

80 zemský písař, k nie vecě:
„Kam to jíti chceš?“
„Do zahrádky do rozkošné,
v niež ovoce rozličné,
jablka, kvietie i rózě

85 budu česati,
radujíc se s chotem svým,
s Jezukristem nebeským,
po němž vždy túžím.“

Teofilus z špíle vecě:

90 „Pošliž nám toho ovocě,
ješto roste v zahrádcě
u tvého panicě.“

Slíbivši jemu poslati,
počet snažně prositi
95 boha za ty, ktož jejie
pomnie umučenie,
byť nebyli otlúćeni
ot nebeské radosti,
ti, ktož slúžie jie.

- 100 Uslyšán jest hlas nebeský:
 „Pójdíž ke mně, choti má,
 ve všem si uslyšána,
 což si žádala.“
 Když pod meč hlavy nachýli,
- 105 zjevit' se jie v tu chvíli
 dětátko velmi pěkné,
 nachem oděné,
 nesa v košíčku ovoce,
 tři jablka a tři róžě,
- 110 února měsiečě.
- Jehožto pílňě poprosi
 řkúc: „Nes to Teofilovi,
 jemužto bez meškánie
 zděj to poselstvie.“
- 115 Když dietě do sieni kroči,
 v niež Teofil psal listy,
 nesa v rucě ovoce,
 tak k němu vecě:
 „Toť Dorota, sestra má,
- 120 ovoce to poslala,
 jakžť jest slíbila.“
- Uzřěv to Teofil i křiče:
 „Věřím v tě, Jezukriste,
 že jsi ty syn živého
- 125 boha věrného,
 pro kohožto ctná Dorota
 nevinně jest dnes stata.
 Prosím, dievko, já hříešný,
 velmi tvé přiezni,
- 130 rač mi milost uprositi,
 abych já mohl k tvému choti
 s tobú dojiti.“

2 hod svátek – 12-13 *Teodoras*... *Teodora* podle lat. legendy římský senátor Dorus a jeho žena Thea – 14 *stělena* zplozena – 16 *králový* královský – 17 *sbožie* majetek – 20 *vlast* země – 21 *v Cézarii* Caesarea, hlavní město starověké krajiny Kapadocie (Cappadocia) v severových. části Malé Asie – 26 *snúbce* námluvčí – 29 *by povolila* aby povolila – 33 *zhržěla* pohrdla – 45 *pádlo* mučidlo; *rozpěchu* rozepjali, natáhli – 51 *skončenie* smrt – 53 *napoły* napůl – 59 *zlěčena* vyléčena – 61 *zchodiechu* (*vzchodiechu*) vycházely – 89 *z špile* z žertu – 91 *ješto* které – 114 *zděj* vykonej – 115 *kroči* vkročilo – 130 *uprositi* vyprositi